

APA DE APOI — Volum de poezii de Ion Caraion. Cuprinde, cum se menționează pe foaia de titlu a cărții, „versuri în exil”, adică scrise după ce poetul a părăsit țara, în 1981, stabilindu-se în Elveția, la Lausanne, unde va și muri, în 1986. Culegerea reunește cinci cicluri de poeme. Cel dintâi, *Apa de apoi – Poeme inedite. Prima carte a exilului* – a apărut în nr. 20 din iunie 1986 al revistei *Dialog*, publicată în limba română la Dietzenbach, Germania, în redactarea lui Ion Solacolu, cu mențiunea „Caietele Ion Caraion” (1). Al doilea, *Postume I*, s-a tipărit tot în revista *Dialog*, nr. 63-64, iunie 1989, sub genericul „Caiete I. C. (7)”. Următorul, *Nouă drame* – suită de „scenarii poetice” proiectată în zece acte, – rămăsese în manuscris. Opt *Poeme în limba franceză* sunt tipărite după revista *Jalons*, Chambourg-sur-Indre, 1986 (redactată de Jean Paul Mestas). Ultimul grupaj, *Postume II*, a apărut inițial în revista *Dialog*, nr. 78-79, în seria „Caietele I. C.”. (8). Volumul este însoțit de o postfață semnată de Emil Manu, îngrijitorul ediției, cu titlul *Asceza cuvintelor în poezia lui I. C.* Cartea este prefăcută de o *Confesiune* a lui I. C., în facsimil, tipărită în volumul *Insectele tovarășului Hitler* (München, ed. Ion Dumitru, 1982). I se adaugă o ilustrație inedită de G. Tomaziu. *Apa de apoi* a fost publicată de editura Cartea Românească, București, 1991.

Într-o operă în care, încă de la debutul cu *Panopticum* (1943), poezia se voia scrisă „cu nevroză pe ziduri”, „fără gramatică” și în disprețul „cumințeniei reumatice”, definindu-se în opoziție cu „aparatele de cusut cuvintele în gând”, încheierea reprezentată de *Apa de apoi* confirmă perenitatea unor obsesii ale universului imaginar și o anume calitate, specifică, a limbajului. Ceea ce provocase, la început, războiul, adică focalizarea atenției asupra brutalei realități imediate („Este atâtea praf, sunt atâtea lucruri triste lângă noi, c-ar fi ridicol să te gândești la altceva decât la război”), este generat acum de starea extremă de criză lăuntrică a exilatului care lasă în urmă o lume cvasi-apocaliptică și absurdă, trăind totodată angoasele înstrăinării și șocurile unei civilizații occidentale crepusculare. Atmosfera dominantă e din nou sumbră, sugerând o universală prăbușire și descompunere: „munți defilând prin naufragii”, „Câteva obiecte pline de praf / pe câmp. / Eternitatea se fărâmițează”, „împrăstie ici-colo dar treze, / ultimele zdrențe de curcubeu”, „în geam cântă sudoarea solstițiilor”, „vântul e de păcură și crimă”. E o lume bântuită de spectre neliniștitoare („Totdeauna au venit la mine arătări, umbre / de oameni care fuseseră și nu mai erau”, „Vedenii. S-au depărtat / Strigoii și fantome din nu știu ce leat / betegi, betege, / fără pace, fără soartă, fără tâmpă”), de proiecții de bâlci grotesc („Zboară prin aer / saltimbanci cu capete-n jos, cu picioarele / în sus, ca praștia”, „Paiatele / orașului chicotesc deasupra necropolei”), populată de făpturi straniu-compozite, în care se asociază în avalanșă substanțe și organe, ca la un Arcimboldo al coșmarului: „în tîgvă are paie și-n gură are plumb / și-i cade câte-o prună la fiecare vorbă. / Un terci, un mîleat, o zeamă, un șanț, un maș, o ciorbă. / Scuiatul, sâsăitul, pelticul, gîngăvilă / în fiecare urbe își are câte-o vilă”. Sunt exemple ilustrative pentru o viziune tipic expresionistă, în latura ei cea mai sumbră, exprimându-l deplin pe poetul de mult exersat în *Cîntecele negre* din tinerețe (1947). Se regăsește aici și o importantă experiență argheziană, în gustul pentru culorile verbale tari al

unui pamfletar ce-și caută materia expresivă în straturile de „jos” ale limbajului, reabilitate în ceea ce s-a numit o „estetică a urâtului”. O revoltă mocnită se simte uneori în fragmente de poem evocând realitatea românească lăsată în urmă, împotmolită în inerțiile ei; discursul capătă atunci accente dure, sarcastice, sub care se ghicește sentimentul de disperare în fața spectacolului dramatic și derizoriu totodată al unei lumi parcă stigmatizate de un destin absurd: „Nemărginita varză / Muzeul idiot // Cum nebulosul cântec și nebulosul sânge / instantaneu se curmă / A miorlăi / A plânge – / A pungăi într-una mutându-i trandafirii / de colo-colo-n fine la stârvul amintirii / A-și trage singur palme și-a-și da picioare-n fund. / Cum lucrurile-n sine de sine se ascund / A fierbe-n gând. A sta de lemn. / A scrie doine. / A bate câmpii în timp ce istoria se face / A da din munți cu joarda și-n cer cu ghemotoace / De-atâta frunză verde jelanie și dor / O! dacă însăși soarta O! dacă înșiși noi ne / surprindem pradă unui dezgust îngrozitor, / la ce o nouă frână? Abisul nu-n zadar / o labă grea și-a scos...”. Un alt filon însemnat, valorificat în aceste poeme – nici el cu totul nou în scrisul lui C. – este cel bacovian. Îl pun în evidență deopotrivă atmosfera crepusculară ce plutește peste decorurile în dezagregare, postura de „cel mai trist om de pe pământ” a subiectului liric pradă obsesiilor stingerii și descompunerii universale, golului și pustiului („pustiul intact”), pierderii reperelor temporale, unei absolute oboseli a ființei care ajunge să-și dorească neantizarea („Aș vrea să pot să nu mai fiu eu”), dar nu mai puțin o anumită dezarticulare a discursului trimitând la notația rarefiată a *Stănelor* târzii ale maestrului: „oricum // acolo era timp, era calm, era drum // în toate părțile... // niciodată nu va mai fi ieri // praful ninge cărțile / o mirare uscată // acolo, aici: nicăieri // nicăieri niciodată”. Spre „bacovianism” trimite și aspectul în mare măsură fragmentar al acestor poeme rămase în pragul finisării, în timp ce „arghezismul” apare, oarecum complementar, în coagulările vizionare ce fac apel la un limbaj prin care grotescul devine carnal și halucinația capătă o stranie consistență materială: este o neobișnuită, aproape unică osmoză, în poezia românească, dintre cele două poetici aflate, în fond, la antipodi. Traversarea experiențelor celor mai insolite ale poeziei europene moderne (printre care suprarealismul deține, de asemenea, un loc important, marcat de înclinația spre asocierile îndrăznețe de obiecte și cuvinte) conferă adesea acestor versuri o mare libertate de mișcare, împotriva stereotipiilor expresiei. Energia virilă a înfruntării unei lumi urâte și agresive se convertește frecvent în umoarea neagră și sarcasmul mizantropului exasperat de spectacolul degradării: „Aud zgomotul viitorului / și mă întreb care va fi viitorul zgomotului, / Altul decât / că e ridicol? / Care-o fi rostul apei, al timpului? sau al genezii? // Orașul semăna c-un testicol / aruncat în pubelă, cu diezii / și becarii din glasul / zarzavagiilor. Teatru în teatru. / Pute”. Doar rareori se ivește din peisajul imund figura pură, emblematică, a operei de artă, amintind de *Dacica* lui Arghezi: „Gunoaie de imperii / acoperă pământul. Culorile se farmă / și gloria e dată ca sfecla, ca tărâța / la porci. Sau ca lătura. Iar câinele, iar mâța / scriu fabula pe care-o cunoaștem. Vas etrusc / tu singur urci și dăinui prin ploii, prin timp și peste”. La fel, în altă parte, o deschidere ca aceasta, către un fel de luminiș al speranței: „Vor veni poate / îngerii și poeții / să șteargă de singurătate / lumea aceasta obosită”. Situate într-o zonă de fertile interferențe ale limbajelor poetice din secolul nostru, marcate de personalitatea puternică a lui C., aceste „versuri din exil” confirmă, dincolo de unele inegalități și de aspectul de „atelier” al unor poeme, forța de expresie vizionară a unuia dintre marii poeți români.

EDIȚII: *Apa de apoi. Versuri din exil*, ediție îngrijită și postfațată de Emil Manu, București, 1991; *Postume*, ediție îngrijită și prefațată de Emil Manu, București, 1995.

REFERINȚE CRITICE: Fl. Manolescu, în „Luceafărul”, nr. 11, 1992; M. Zăciu, *Scrisori nimănui*, 1996.